

Politikai
röpiratok.

169.

315
813.

sz. 2 1/2 863 1/2 6 1/2 1/2

*Okmányiroda
1793*

*169
1538*

EGY KOMOLY SZÓ

HAZÁNK

IZRAELITÁINK MAGYAROSODÁSA

ÉRDEKÉBEN.

IRTA

FISCHER SÁMUEL,

MEGVIZSGÁLT RABBI.

(Felolvastatott az „Israelita-magyar-egylet“ tereméb
február 7-én 1863.)

4.

PEST,

NYOMATOTT EMICH GUSZTÁV,

M. AKAD. NYOMDÁSZNÁL.

1863.

PÉTERIK GEZA
ÉS TÁRSA
BUDAPESTEN
V. Földútca 4.

61252 001 9792

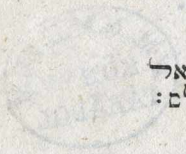
Handwritten notes in Hebrew at the top of the page, including the number 100 and other illegible characters.

ROY ROYOLY 820

HAZAK

DE BALLAGI GÉZA.

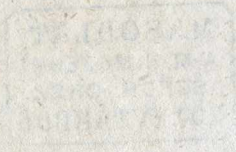
BRD ER BBN

טוב אשר תאזן בזה וגם מזה אל
תתן את ידך כי יראו אלהים יצא את כלם:
קהלת ז' כ'.

Fogd az egyiket és ne bocsásd a másikat
mert az istenfélő mindkettőnek megfelel.

(Ecc. 7, 20.)

BRD

BRD ER BBN

DE BALLAGI GÉZA
ES TARKA

BEVEZETÉS.

Tárgyalandó ügyünk egyenlően érdekli a tudóst és a tudatlant, az izraelitát és a más nemzetbelit; csak úgy érdekli hittársunkat, ki a korszellem folyamával a tudomány tengeréhez siet, mint azt, ki ősei hagyományához ragaszkodván, minden újabbnak hátat fordít. És minthogy magam sem tudnám igazán megmondani, mely osztályba számítám személyemet akkor, midőn a kezemben forgó iratokat nyilvános felolvasásnak gyűjtém; úgy hiszem, hogy mindenki csak annyi ismeretet tulajdonítand magának érzelmeimről, mint magamnak van; érthetőbben szólva úgy hiszem, hogy mindenki annyi szivességgel leend irányomban, hogy erővel némely véleménynyel csak meg nem terhel, mert

mint mondtam, ügyünk érdeke egyenlő hatást gyakorol minden jóézelmtü emberre és innen van, hogy a kérdéses dolog mellett magam is szót emelék. E mentségemnek oka azon meggyöződés, hogy egy a pártszellem forrásából eredő szó soha sem üdít, legyen bár mily igaz.

Tárgyalandó ügyünk továbbá oly sajátságu, mely által több ízben olyant is kényszerítettem említeni, mit sokkal inkább érintetlenül hagytam volna; szemem előtt lebegett ugyan, mily veszélyes pályán jár mindenki, ki az igazat hirdetni szándékozik; szemem előtt lebegett azon szomorú körülmény is, hogy az igaz szó legtöbb esetben szenvedély kifolyásának bélyegeztetik; szemem előtt lebegett végre az is, hogy a kárörvendő támadó, ha a munka fellegvárához, azaz foglalathoz nem férhet, igen gyakran legalább annak külfalait rombolja.

Leginkább megdöbönt szívem, midőn szemeim némely sorokat átfutának, melyek magyar testvéreinket illetik, de meggondolám,

és mindkettő ingadozását aggódo szívvel tapasztalám; eltökélém magamban, hittársai-
 hogy a való csak ismét háttérbe szoríttatnék,
 ha gondolataim alkotta kísértetektől visszajed-
 nék és azzal bátorítám lelkemet: magyarokhoz
és magyar-izraelitákhoz szólok, kiknek Istenök
 ész és szíút adott, az embert esze és szíve szerint
 megítélni.

Még csak az indokról, mely ezen művem
 elkészítésére ösztönzött. A korszellem fénysu-
 garai az izraeliták visszavonultságába hatható-
 san benyomulván, azokat tette ébresztik. Némely
 hittársaink szemei, homályossághoz szokván és
 e mellett vallásunk megsértésétől is tartván, be-
 hunyt szemmel kárhoztatnak minden felvilágosi-
 tás elfogadtatását; némelyek pedig neki repdes-
 nek a míveltség fáklyájának, mint a lepke a
 gyertyának, nem gondolván át, hogy meg is
 égethetnék magukat. — Ezen véleménykülön-
 ség márig szomorú egyenetlenséget szült né-
 mely izraelita községben, de még szomorubba-
 kat is várhatunk. De minthogy a míveltség és
 az egyetértés minden nemzet alaposzlopai.

6 ?
imhoz ez ügyben egy komoly szót intézni. Ez indokom. — És most t. hallgatóimat csak arra kérem, elégedjenek meg a felolvasandónak írásmódjával, mert miként mondtam, nem való czélom, írói képességemet kitüntetni; ne vegyék rossz néven, ha némelykor olyast szólnok, mely gúnyhoz vagy szenvedélyhez hasonlít, mert Isten tudja, hogy ily alacsonyságokat teljes szívemből gyűlölök. Nemkülönben azt is tartám, hogy csak hű barátunk szíveskedik, bennünket hiányainkra figyelmeztetni, míg el-lenségünk hallgatva kaczagja.

A napokban asztalomnál ülök és ügyeimmel foglalatokodom, midőn szobám ajtaján kopogtak és azon a szokásos „szabad“-ra három férfi lépett be.

Noha általában igen képesek valának, az emberre kellemesen hatni: mindazonáltal a jártasabb szem első pillanatra is olyasmit is lelhetett rajtuk, mi őket fővárosiaknak nézni nem engedé.

Mindegy — gondolám magamban — és helyet foglalván velök, kérdezém: kiket tiszteljek vendégeimben és mivel lehetnék szolgálatjukra. Mire a legkorosabb így válaszolt: mi erdélyiek vagyunk, kiket kereskedelmi viszonyaink a fővárosba vezettek, és mivel már néhányszor volt szerencsénk, Önnek szónoklatát az itthelyi „talmud-thora“ intézetben hallani; bátorkodtunk ime épületes szavai által nyert élvezetünket, Önnek közelebbi ismeretségével bővíteni.

De minthogy az efféle bókokat nem kedvelem, rövid udvarias viszonzás után, a beszédnek csak hamar más irányt iparkodám adni és az ottani izraeliták állapotáról tudakozódtam. —

Erre ismét ezen legidősb, A. nevű ur felele, községének híű képét igyekeztvén festeni, mi azonban számos magán észrevételei miatt nem egészen sikerült.

Elég az hozzá: A. ur igen nyugodtan folytatá beszédét mindaddig, míg tanítóik érdemeit nem kezdé kiemelni, mert midőn azok szép jellemét, de leginkább igyekezetök gyümölcsét nem győzé dicsérni; B. úr — kiben tisztelt hallgatóim A. úr utitársát ismerjék meg — beszédét ekkép szakítá félbe: ne vegye rossz néven A. uram, ha tanítóinkat illető véleményét nem osztom. Személye iránti tiszteletből, melyet teljesen megérdemel, hallgaték, midőn községünk némely intézményeit dicséré, melyeket megkedvelni nem tudok; de hogy immár tanítóinkat községünk boldogítóinak mondja, azt épen azért nem hallgathatom el, mivel községünk boldogsága csakugyan rájuk van bízva, ha igaz az, hogy minden becsületes ember, czélszerűleg nevelt fiaiban saját boldogságát látja; ők pedig, ezt nem hogy előmozdítanák, de Istenemre mondom hátrálják.

B. öcsém — viszonzá A. ur nyájas hangon — ismerem Önnek községünk iránti jóakarátát és tudom, ha állítása alaptalanságáról megvolna győződve, nem így szólna; valamint az sem titok előttem, miért indult fel annyira tanítóink ellen: hogy t. i. a tantárgyakat nem magyar nyelven adják elő; pedig lássa, ked-

ves barátom, ha tanításmódjokat valóban csak azért kárhozzátja, büntelen szenvednek; mert miként tudni tetszik, nem a tanítók, hanem előljáróságunk nagyobb része az oka, hogy a tárgyak nem magyar nyelven adatnak elő.

És ugyan miért gátolják ezt Önök oly nagyon? kérdé némi felindulással B. úr (A. úr ugyanis községe előljáróságának tekintélyes tagja.)

Miért? — felele A. úr — azért, mivel az izraelita népiskolák kizárólag népszerűek, melyeknek főcélja a hittan, mi nálunk egy „parsi chümes“ és a hozzájáruló „rasi“-ból áll; mindezt pedig magyar nyelven tanítani nem lehet. — Egyébiránt nem fogom fel — folytatá mosolyogva — mi jogon vádolhatna Ön engem épen azzal, mivel én viszont Önt is vádolhatnám: ugyan mondja meg, miért törekszik Ön annyira a magyar nyelvet tanítani?

Szívesen — mond B. úr komolyan — csak engedje előbb, hogy e tárgyunkat illető alapelveimet Önnel közölhessem. — Ezek elseje ugyan is azon legszentebb kötelesség, melynél fogva hazánkat híven szeressük és mindazon hévvel fáradozzunk, mi virágzását, gyarapodását előmozdíthatná; — hazánk pedig azon föld, melyen vagy születünk, vagy neveltünk, vagy melyet lakhelyül választottunk.

A második semmivel sem igaztalanabb elvem, hogy a nemzetiségnek lelke: a nyelv. És

ha valaha valaki igazolta böles királyunk mondatát, mely szerint élet és halál a nyelvben fekszik; úgy bizonyára a nemzetiség az; mert bár örökös kősziklák támogassák, de ha ezen alapja roskadna, magának az épületnek romját vonná maga után, és az utókor gyászos fia, őseinek dicsőségét nem sokára csak poros könyvekben lelheti még. — Miután pedig tisztelt hittársaim, két alapelveim irányában, azon képességgel bírnak, hogy az igazat az igaztalantól megkülönböztethetik, hazájok iránti hűségök fényét pedig soha, még a legcsekélyebb szeplővel sem homályosíták meg: úgy hiszem, hogy hazánk területén egy sincs, ki szép magyar nyelvünk ellen szegzett fegyverét idővel el nem fogja dobni; csak türelemmel legyenek mind magyar testvéreink, mind azon hittársaink is, kik a dolgot máris világosabb szemmel látják.

Mi elveit illeti öcsém uram — viszonzá A. ur — azok a józan észszel és a becsületérzéssel nagyon is öszhangzók lévén, senkinek ellenök kifogása nem lehet; legkevésbé pedig az izraelitáknak kiknek eddigi léte, miként helyesen megjegyezni tetszett, csak ily feltételekre volt alapítva; és mégis én azt merném állítani, hogy épen ezen igaz elveinél fogva, hitsorsosinknak leginkább németül kell tanulniok; — ha csak király és haza alatt kettőt nem értünk. Ezzel azonban még nem akarám mondani, hogy nemzetünk hűtelen legyen hazája iránt;

mert ha legszentebb kötelességének tartja, királyát hiven szeretni, azért igaz honfi is lehet, de mi az elsőbbséget illeti, azt csak annak adjuk, kinek Isten szánta: az ország fejedelmének.

Borzasztó tévfogalom! — kiáltá fel indulatosan B. úr — bátyám uram tehát azt véli, hogy mindazok, kik magyarul tanulnak pártütők! rettenetes nézet, bizonyomra mondom. És ha magyar hittársaink közül sokan osztanák bátyám uram nézetét, igen szánandók volnának; de szerencsére jobb része azon szilárd meggyőződésben él, hogy a magyar-izraelita csak magyar nyelven tanulhatja királyát igazán szeretni, hogy csak ennek szívreható kifejezései adhatnak neki fogalmat azon hűség-ről, melyet e nép királya iránt minden időben tanusított; fogalmat azon önfeláldozásról, melylyel e hűségét tetteg is valósítá, és mely a történelem egy örök lapját tölté be, hogy az utókort hasonlóra buzdítsa.

Ön pedig A. úr előljáró társaival együtt ne tartsanak attól, hogy a magyar nyelv terjesztése által, felséges királyunk iránti kötelességek megsejténék és ne gátolják községünkben, ezen szép nyelv tanítását; — bár némely magyar testvérünktől hálát nyerendének.

Micsoda?! — kérdé A. úr gúnyos mosollyal — még hálát is akar velem várítani? és kitől? oh barátom, ügyünk valóban különös! — Hogy én tévfogalomban vagyok, azt ember létemre

könnyen meghiszem, de hogy Ön a magyar nyelv terjesztéseért, minden határozottsággal a magyarok háláját várja, sőt magamnak is igéri, azt már igen különösnek találom; mert tudja, kedves öcsém, én állításaimat és meggyőződéseimet sem a levegőből kapkodni, sem szőrszálhasogató okoskodással fejemben támasztani nem szoktam, és csak akkor sajátítok el magamnak valamely véleményt, ha azt előbb tapasztalataim legalább részben igazolták. Ennélfogva nem kétkedem, hogy a kérdéses tárgyat némely részben jobban átlátta nálamnál, de mi utóbbi állítását illeti, hogy t. i. magyar testvéreinktől hálát várhatunk, ha magunkat megmagyarosítanók, azt kereken tagadom, mivel ennek éppen ellenkezőjét számtalanszor tapasztalám.

Higyje el tisztelt B. uram, nem szándékom a magyarok némely jeles tulajdonságaira legkisebb homályt is vetni, sőt magam is örömmel bizonyíthatom, hogy ezen nemzet valóban nemes, bátor, jószívű és vendégszerető, a szó legszorosb értelmében és általában megérdemli, hogy a kitünő nemzetek közé soroztassék; és mindemellett még azt is találtam, hogy az izraelitát különösen szereti, pártolja, védi, segíti: egy szóval boldogan élteti kebelében, de csak mint izraelitát: azaz, vagy a bőrös padláson, vagy a gyanjas kamarában, de magasb körökben semmi módon nem szívelheti. Némely nemes magyarjainkra nézve nincs kellemetlenebb,

mint művelt izraelita; tudománya, de gazdagsága és érdemei is legyenek bár mily fokuak, ezek soha sem képesek, tekintélyét emelni, mert csak annyi jut ebből a legtudósabb, a leggazdagabb izraelitának is, mint akármely hitsorsósának jutni szokott, t. i. semennyi.

Önnek tapasztalásai igen különösek lehetnek — veté közébe B. úr — hogy azok nyomán feljogosítva érzi magát, egy nemzetet elítélni, melynek érdemeit maga is annyira kiemelé.

A legközönségesebbek — vizonzá A. úr — de melyek soha sem csálnak; mert higgye, kedves barátom, többet ér egy véletlenül tett tapasztalásunk, száz alapelveinknél; hiszen saját füleimmel hányszor hallám, midőn igen jeles, tekintélyes urak azon boszorkodtak, hogy hit-társainkat a magyaroktól alig lehet megkülönböztetni és nagy rosszalással érinték, hogy a zsidók a legmerészebb tolakodással furják be magukat a magyarok társaságába.

Nem akarom kétségbe vonni — mondá B. úr — hogy Ön ezt saját füleivel hallotta, csak-hogy meg kell jegyeznem, hogy mindazok, kik efféle véleményeket nyilatkoztak, nem valának magyarok, következésképen ily tapasztalásokat figyelmére se méltasson. Én pedig előbbi szavaimat ismétlem és tanácsolom Önnek, használja községünkbeni befolyását szép honi nyelvünk terjesztésére; egy szóval, legyen magyar mi Isten és a világ előtt bizonyára csak becsületére fog válni.

De hiszen, mi a világot illeti, annak soha sem tehetiünk kedvére — jegyzé meg A. úr — és így véleményem szerint legjobb, ha csak Isten akarata törekszünk, azaz: olyanok maradjunk mikké általa teremtettünk; engem izraelitának alkotott s egész életemen át az is marandok. Hazámnak majd ott szolgálndok, hova állíttatni fogok: előre nem szaladok, hogy vissza ne toljanak.

Önmegelégedéssel fordula most a majdnem kifáradt szólv harmadik vendégemhez, ki eddig, magammal együtt, a párbeszédnek csak néma tanuja vala és ekként szólíttá meg:

C. úr oly részvétlenül hallgatja vitatkozásunkat, mintha latinul szólnánk; de mondja legalább Ön is, nemde úgy beszéltem, mint egy emberhez illik, ki a korszellemmel bár nem halad párhuzamosan, de mindazáltal a maga eszével élhet.

Megvallom kedves A. uram — válaszolá C. úr — nehezemre esett ugyan eddigi hallgatásom, annál inkább, minthogy a tárgy fontosságát egész terjedelmében elegendőleg felfogom; de mivel láttam, mily kellemetlen, véleményünket csak egy oly barátunkkal is közölni, ki velünk nem egynezetü; nem lehetett, sőt még most sincs kedvem, véleményemet ott nyilatkozni, hol kettő ellen is kényszerülnék fellépni.

Tehát Önre hasztalan hivatkozom — sohajtá A. úr — no de mégis csak arra kérem, ne gon-

doljon nézeteinkkel, hanem minden tartózkodás nélkül nyilvánítsa az Önét. — Én meg komolyan ígérem — tevé hozzá B. úr — oly némán fogom bölcs állításait végig hallgatni, mint Ön a magunkét.

Legyen hát, felele C. úr és így kezdé: nagyon távol vagyok attól, kedves uraim, hogy állításaikat megczáfoljam, sőt magam is helybenhagyom; igaz, hogy némely magyarjaink nem szívesen nézik, midőn az izraelita valódi magyarrá képezi ki magát; igaz az is, hogy a magyar izraelita leginkább magyar nyelven tanulhatja királyát igazán szeretni és érette vét a csataterén örömmel ontani; egy szóval: mindaz igaz, mit egymás ellen felhoztak. Ámde szóvitatkozásukból nemkülönben azon szép igazság tűnik ki, hogy mindazon alapelvek, melyek ellenállításai igazak, maguk nem rendíthetlenség; Önök kölcsönös ellenállításai pedig igazak és így nagyon természetes, hogy alapelveik valódi igazak nem lehetnek, miért is én csak ezek ellen szólhatok.

Jól ismerem a veszélyt, mely fenyeget, midőn véleményemet nyilvánítom, mert nem csak Önök kettőjöknek, hanem mindannyinak mondok ellen, a hányan csak ezen ügyben szólnak. Ezer lesz tehát a szerencsém, ha általában mindenkitől nem kárhoztatandok, de az igazság kedvéért mindent, még a legkellemetlenebbet is akarom tűrni.

Tisztelt uraim alkalmat nyújtanak azon pártszellem áttekintésére, mely jelen korunkban kedves hazánk izraelitái közt uralkodik, (figyelembe nem vévén a főágak sok mellékveszeit, melyek majd éretlenek, majd szárazak): az az boldognak mondhatnók kérdéses ügyünket, ha nemzetünkben — valamint Önök közt is — csak két nézetkülönbség léteznék; de miként mondám, vannak számos felek: az egyik minden kitelhető módon az izraeliták magyarosítása mellett küzd, a nélkül hogy cselekvésmódjának maga csak a legkisebb okát is tudná; a másik ugyanazon okból, ugyanazon hévvel gátolja; — amaz él hal a dologért, mivel nagyon kedveli a magyar öltönyt; emez esküdt ellensége, mivel hajdanában egy parasztgyerek zsidónak gúnyolta.

No de hagyjuk mindezen mellékfeleket és csak a két főpártot, melyeket Önökben képviselve látok, vegyük bonczkés alá, hogy kitudhassuk, melyiknek van igaza?

Mielőtt azonban e fontos műtéthez fognánk, türelmököt egypéldázat által bátorkodom igénybe venni: Egy időben ugyanis egy birtokos kereskedőnél laktam, ki nejével folytonos czivakodásban élt. A véletlen úgy akarta, hogy egy ily jelenet tanuja legyek, mely alkalommal mindketten egyhanguan kérének, mondanám meg lelkiismeretemre, melyiköknek van igaza, hozzá tevén azt is, hogy ítéletemet, — essék bár mely félre — helybenhagyják. Én azon-

ban, azon meggyőződésben, hogy efféle ígéretek csak pusztá hangok, világosan kijelentém, hogy én bizon tudom, kinek van igaza, de nem mondom, mivel nincs kedvem, senki haragját magamra vonni; de mint jó barátjok, kötelességemnek tartom, arra figyelmeztetni, hogy egyenetlenségökből jó következményeket ne várjanak; mire a jámbor pár azt felelé, hogy annyi észszel bizony maguk is birnak, hogy a czivakodásukból eredhető káros következményeket átlássák. Erre lett volna mit felelnem, de hallgatók. — Ilyképen vagyok Önökkel is tisztelt uraim; melyiköknek van igaza, tudom, de nem mondom. Mi azonban tanácsomat illeti, melylyel Önöknek sokkal inkább tartozok, azt nem nyilvánítom, mielőtt Önök, vagy inkább az Önök által képviselt felek vitájának kiegyenlíthetési módját, vagy netaláni rossz eredményeit ki nem fejtettem és be nem bizonyítottam. — —

* * *

Ha ismerjük a görögök fényes erényeit: miveltségök, vitézségöket, és szabadságszeretöket; ha ismerjük Lykurg és Solon törvényeit, melyek ezen szép tulajdonaikat bennök épen megörizni tudták; és ha ismerjük számos nagy férfiak: egy Miltiades, Themistokles, Aristides sat. nagy szellemi tehetségeit, melyek ezen vitézségöket és szabadságszeretöket any-

nyira képesek valának felfokozni, hogy az óriási perzsa hatalomnak nemcsak ellentálni, hanem azt meggyőzni is tudták; — ha továbbá tudjuk, Fülöp mikép tette függővé lángeze által, az előbb oly hatalmas, független Görögországot; mikép hódítá meg fia Nagy-Sándor hadvezéri tehetsége által az akkor ismert egész Ázsiát; — ha végre láttuk, mily nagy római birodalom lett a tolvajok és szőkevények által épült Róma városból; ha láttuk, mily fontolva és a fontolás után mily nagyszerű eszközök által terjesztették határait a tanács és annak fejei; mikép tudták megvédeni hatalmas vetélytársoktól: Carthagótól, és másoktól, míg végre uralmokat, a föld minden ekkor ismert világrészére kiterjesztették; — és ha mind ezen birodalmak nagyságát, hatalmát és díszét csudáltuk; de csak, hogy hanyatlásukat, bukásukat annál rejtélyesebbnek és megfoghatatlannak találjuk: annál álmélkodásra méltóbb, hogy ezen hatalmas nemzetek sorában, egy kis parányi népecskét találunk, melynek magja sziklakeményű földben csirázott — hiszen gyermekéveit rút szolgaságban élte át —; mely villámgyors fejlődésben, száraz pusztákon bimbóvá lett, minthogy itt szabadulásának örömtünnepeit ülte; mely azonban bájos de nagyon rövid virágzás után, csak hamar hervadozásnak cserd.

No de mi csuda, hogy ezen árva idegen ennyire vitte, hiszen csak ennyire vitte;

virágzott, de el is hervadt, volt de már nincs. — Igen, úgy van. De bámuljunk inkább azon termés: ettőlöttisígen, mely történetének további folytatában észrevehető: a legnagyobb bosszúsággal lesék irigyei belső egyenetlenségét és alig emelé fel ezen mérges kígló, fejét hazája kebelében; azonnal negrohantatott a kis nemzet és kegyetlenül felkenczoltatott. De még távolról sem elégedett be ezzel bős ellenségeinek gyűlölsége: szittúrták és taposták, mint a minden nedvet nélkülöző homokot. széthányák a világ messze részeibe, hogy ezentúl még néma halmot sem képezhessen. De még itt sem lelé nyugtát a szerencsétlen mert most ni élete nem vala egyéb, mint csak szomorú életdrámájának második felvonása; csak úgy mint eddig, de néha még iszonyúbb módon is üldözik nemzetének minden tagját, lépének minden ivadékát. Midőn pedig mindinkább növekedő bosszúsággal az egész világ tapasztalá (mert csekély kivétellel így nevezhetjük ezen nemzet néhai ellenségét), hogy ezen nép — valamint Aegyiptomban — minden súly daczára is napról napra gyarapodik. pharáói módra leginkább férfaira veté szemeit, s azoktól elzará mindazon életpályákat, melyeken az ember erényteljes célhoz juthat.

Ee nem érzek magamban sem képességet, sem hivatást. csak vázlatát is adni azon üldözéseknek, melyeknek ezen nép közel két ezer éven át, ki volt téve. És nézzük őt jelen időnk-

ben. Míg ama világot megrendítő nemzetek el-
tűntek az élők sorából; míg hajdani létüket
csak holt betűk hirdetik: ezen elnyomott nép
a világkert minden részében most is virágozik;
képviseli a művészetet; bírja a tudomány min-
den ágát és tengelye az összes világkereske-
désnek. — Nem természetfölöttiség-e ez?!

Mi által tarthatta magát fenn eddig az izra-
elita, miként a száraz szalma szál az őt föle-
mésztéssel fenyegető lángban?!

Ezen fontos kérdés megoldása vég-tt néz-
zük őt közelebről. Az izraelita állása kettős:
vallási és honpolgári tekintetből; az elsővel Is-
ten, a másikkal pedig a világ nemzetei irányá-
ban áll: nemde ritka és annál eltérőbbeknek
látszó kötelességek ezek, minél közelebről is-
merjük vallását, és hogy ezen feladatának tel-
jesítése mégsem lehetetlenség, életkora legjob-
ban tanusítja, csak hogy bámulnunk és köz-
vetlen utána kérdeznünk kell, mi mód on tel-
jesíthető ezen maroknyi nép roppant feladatát
súlyos napjaiban. Itt ismét a történelemre uta-
lunk, melyben őt életutjának oly ösvényén is
fogjuk találni, melyeken csak a legpontosabb
egyensúlyozás által menekülhetett meg a fe-
nyegető örvénytől.

És mit gondolnak, kedves barátim, mit
használt ezen árva nép ily terhes viszonyokban
súlyegyenlítőül; nem egyebet, mint Istene és
hazája iránti kötelmeit, vagy inkább ezeknek
egyensúlyozó teljesítését, mert végelpusztulás-

től csak akkor tarthatott e nemzet, ha e feladatai bár melyikét, a másiknak túlságos kiemelése által elhanyagolá.

És ismét csudálkozva kérdezzük: nem lehetlenség-e ily különböző kötelességek egyensúlyos teljesítése magában is; annál inkább, ha figyelembe vesszük a korszellem változandóságát és szeszélyeit, melyek már gyakran kényszerítették ezen népet, ösvényétől hol jobbra, hol balra kitérni. Röviden érintett életrajzából ugya is láttuk, hogy e nép többnyire ugyan ködös időköt élt át, de közben közben derült napokat is élvezett; hogy és mikép történt mindez, azt a mindenhatóság átláthatlan szövevénye mély homályba borítja, melyet halandó szem át nem hathat; de annyi bizonyos, hogy mind borús, mind derült napjaiban szorosán csak az egyetértéshez ragaszkodott; ezt választá jelszavának, mely őt minden viszonyaiban célhoz vezette és alkalmas időben ismét a kiinduló pontra térítette vissza; általa ismeré meg minden korban valódi híveit; csak általa szerzé végre magának, mit nálánál sokkal hatalmasabb nemzetek nem szerezhettek: ezredéves korát.

Ime láttuk, hogy ezen nemzet, különböző feladatait csak úgy teljesítheté, hogy ezen teljesítést: 1) a legszigorúbb egyensúlyozással, 2) pedig a legszorosabb egyetértéssel vitte végbe.

Mind ez úgy történt és így kellett történnie,

a korszellem változása miatt; mert csendes időben a nádszál is oszlop.

Vonjunk most ideiglenesen fátyolt a multak elé és nézzük a jelent. Jelen korunk, nemzetünkre nézve — mint látszik — nagy változásnak készül, mert míg még a múlt században is csak egyes személyek vallák be az izraeliták képességeit: jelenleg világrészek teszik ezt; míg nem sokkal ez előtt, háttérbe nyomták minden érdemeit, úgy hogy fejlődése, minden ápolgatást nélkülözvén, egyedül magára vala hagyva: most legszebb ígéretekkel jönnek elébe; egyszóval az igazság és míveltség oly hatást gyakoroltak az emberi nemre, hogy még az izraelitának erényeit és tudományát is többnyire már elismerik.

Ily körülmények közt valóban derültebb napokat várhat ez árva nép ismét, bizvást remélheti, hogy emberré, hogy polgárrá fog felavattatni; de éppen ilyenkor igen szükségös, hogy kötelességeiről, azoknak egyensúlyos teljesítéséről és főleg az egészet szközlő egyetértésről meg ne feledkezzék. Különbén a bájos hajnalt, forró dél követhetné és iszonyú zivatar támadhatna a netalán ujjolag berohanó sötét este előtt, mert csak ugyanazon nap süt most is reánk, mely hajdanában süttött és ugyanazon ég boltozódik most is fejünk felett, mely akkor boltozódott, midőn történelmünk tapasztalásait gyűjtögette.

Miután pedig Önök, kedves hitsorsosim,

nem azon mellékfelekhez tartozandók, kik — az ügynek valódi minémüségét figyelmetlenül hagyván — kiki szenvedélyének hódol, hanem miként meg vagyok győződve, a dolgot legnagyobb komolysággal tárgyalják: azon szép reménységnek engedhetem oda magamat, hogy atlátandják, miszerint az egyetértés oly valami, melyet két párt között egy soha sem bonthat fel és melyet az egyik fél csak akkor úzhat el magától, ha a másik is meguntá: azaz, akkor szünhetik meg végképen, ha az egyenetlenségben mindkettő közreműködik; olyankor pedig mindkettejőkre egyenlően esik a felelősség terhes bűne. — Hiába állítaná az egyik, hogy őseitől öröklött szent vallásaért és az ősi szertartásokért harczolt; noha nem tagadhatni, hogy ezen elvek szépek, jámborak, sőt szentek, de mi haszna, ha ezeknél szentebbet sértett meg: az egyetértést. Hiába mentené magát a másik, hogy Istenét izrael nagyságában imáolja, hogy Istene után annak áldozza mindent; mert egy nemzet nagysága, egyedül egyetértésén alapszik, s ki ezt megsérti, a nemzet jólétét, alapjában támadja meg és végfelbomlásához taszítja.

És ha ennek következtében az egyetértést illető szavaim, kettejőket egyaránt illeti — a feladat is is egyszerű lévén, hogy t. i. távolítsák el maguktól minden áron az egyenetlenséget —: egészen máskép áll a dolog, kötelmeink egyensúlyas teljesítése ügyében, mert miután felada-

tunk magában kettős: Isten és a világ polgárai irányában és az ezt illető vélemények is eltérők lévén: rólok tisztelt uraimmal külön külön kell szólnom; csak hogy ez alkalommal el nem mulaszthatom, a vallásunkat illető fogalmakat, melyek rendesen igen eltérők, tisztába hozni.

Legkevésbé helyén volna, itt a vallás minéműségéről és annak üdvözítő czéljairól szólni és ezért rövideden csak arra figyelmeztetem uraimat, hogy birodalmak nélküle meg nem állhatnának, az egyes ember pedig benne talál enyhet sokféle szenvedése ellen, és már ez okból is megérdemli, hogy mindenalkalommal szemben tartsuk; de általában is azt mondhatjuk róla: jaj azon honnak, jaj azon egyénnek, mely ezen isteni ajándékot nélkülözi; de az emberi társaság alig mutathat fel ily egyéneket, de annál különeműbb vegyületét az e tárgyat illető fogalmaknak melyekkel egyébiránt csak úgy bánjunk el, mint az ügyünkben létező felekkel, hogy t. i. csak két fővéleményt, melyeket Önökben szinte képviselve látok, méltányoljuk figye münkre.

Ön A uram azt tartja, hogy az igazgi izraelita egyedül Istenének él, a világgal pedig mitsem gondol, a korszellem, hatást nem gyakorol rá, mert a külvilág zaja, kedélye buzgóságával nem fér össze. — Ön B. ur épen ellenkező szempontból nézi a vallást és azt tartja, hogy imádság, visszavonult életmód és vallásos szertartások mindezek nem tartoznak az égi jó körébe; ellenben magasb műveltség, szívnemesség, kitünő

erények, de leginkább haza- és felebaráti szeretet, ezek jelölik az izraelitát; mert Isten úgy is tudja szívünk legrejtélyesb érzeteit, de a világ előtt nagy nemzetnek mutassuk be magunkat: ez főfeladatunk és nem egyéb.

Engedjék, kedves uraim, hogy szójarásomat itt használhassam: tudom, kinek van igaza, de nem mondom; de ha hozzávaló bátorsággal bírnék, azt mondanám, hogy egyik sem izraelita, mivel egyik sem teljesíti különböző kötelességeit, úgy, mint azt e nagy nemzet magas feladata igényli t. i. egyensúlylyal, mely azt kívánja, hogy a vallás birjon polgárral, a polgár pedig vallással. De hogy egyenes utunkból ki ne térjünk, röviden megmondom Önöknek, hogy miudkettejök nézete oly iszonyu hibás, hogy ha e mellett daczosan megállanak, pártok képviselésére épen nem volnának alkalmasak, mert nem is említve, hogy ezek korántsem azon körülmények, melyektől a különböző kötelességeink teljesítésében kivánt egyensúlyt csak távolról is remélhetnők, még fenntartó elemünktől is megfoszt, sőt az egyenetlenség, emésztő lángjától is kell tartanunk; mert miként tudjuk, semmi sem alkalmasabb egy nemzetet ketté tépni, mint egy vallási egyenetlenség. És ha ezen annyiszor igazolt dolgot épen daczczal nem akarják tagadni, mit egyébiránt a józan ész és a történelem is helybenhagy; el kell egyszersmint ismerniök, hogy tárgyunkat illető működésök ép oly cél nélküli, mint ha ketten egy

őseiktől örök'ött épületet lerombolnának, míg egyszerűsmint a miatt is czivakodnának, mily színnel legyen befestve. Nemde helyesen mondom tehát hogy ha véleményöktől el nem állnak, pártok képviselésére alkalmatlanok; mert egymás iránti engedékenység nélkül végczélját, hogy nemzetét boldogítsa, egyikök sem érheti el, egyedül saját ügybarátait bírván pártján; ha pedig elveikből bármennyit kölcsönösen engednek, remélhetik, hogy nézeteikből a mennyi annyi elfogadtatik, sőt azt is várhatják, hogy idővel saját elveik győzendnek, mit egyetértéssel mindenesetre könnyebben érhetnek el, mint anélkül.

Ime ebből azon tanulságot vonhatjuk, hogy ha nemzetünk boldogsága igazán szentség előttünk, ha annak nagyságát valóban előmozdítani akarjuk; nincs jobb teendőnk, mint az egységet fenntartani és kettős köteleseégeinket lehetőleg súlyegyenlően teljesíteni; érthetőbben szólva: éljünk a korszellemmel, de csak annyira, hogy szent vallásunk csorbát ne szenvedjen; hódoljunk a vallásnak, de azért ne zárjuk ki magunk a nemzetek köréből, mert különben kiemeltethetnénk a súlyegyenből.

Mindaz, kedves hittársaim, mit eddig mondték, főképen azon köteleseégeinket illeti, melyekkel — miként érintém — Isten irányában állunk. Említsük tehát valamennyire azt is, melylyel honpolgári tekintetből a nemzeteknek tartozunk.

Miután fölünkben elegendőképen ki van mondva, hogy hazánk iránti tartozásunk semmivel sem csekélyebb, mint amaz, melyet vallásuk követel: önként értetődik, hogy ezt szintoly komolyan kell tárgyalnunk. De mi több, valósítására nézve csak oly természetű ez is mint amaz; miként amannál úgy emennél is egyetértés és egyensúlyozásról szolandunk és amint ott az egyetértést illető szavaim, mindkettejökhez egyenlő módon, az egyensúlyozásról pedig mindegyikökhöz külön valának irányozva: úgy leendenek itt is.

Az elsőről nincs mit szólnom, miután itt is csak azt kell ismételnem, hogy a két fél között az egyik soha sem bonthatja fel, ha tehát akármily körülmények miatt megzavartatik, a felelősség bűne mindkét félre egyenlően esik; a mi pedig a köteleességek teljesítésében szem előtt tartandó közéletet illeti, egy figyelemre méltó különbséggel bír; — mert hiszen tudjuk, A. úr úgy vélekedik, hogy csak akkor áldoz a haza oltárán, ha áldozata illatának szíves elfogadtatásáról meg van győződve; de mivel tudni akarja, hogy épen nem kedvesen várják adományát, azt sem bánja, de nem is ad. — B. úr kebelében efféle feltételek nem találnak helyet; ő csak arról gondolkodik, mily módon eszközölhetné legczélszerűbben hazája boldogságát kerüljön bár mibe, mit magáénak mond. — Erről tehát mindegyiköknek külön kell felelnem.

Mi A. úr véleoményét illeti, őszintén meg kell vallanom, hogy nem könnyen megegzáfolható; mert hiszen ki nem tudja, hogy a becsületérzőre nézve nincs kínosabb, mint magát megvetettnek tudni. De én Önnek erre csak azon kérdéssel felelek: mit gondol, a magyar nemzetnek nincsenek száraz és éretlen mellékvevesszei? dehogy nincsenek; még pedig annyi, hogy ha ily nemes származásu törzsök nem tartaná őket össze, ennyi zivatar után ő sem állana most; hiszen az egyik magyar, mivel magyarul beszél; de nem azért beszél magyarul, mivel magyar, mert emberségemre mondom, nem az: az egyik tiszta szívéből akarna magyar lenni, ha értene hozzá, a másik érténé, de — jegyezze meg, éu mondom — nem akar magyar lenni. De Ön azt hiszi hogy ily kórók csak tanyákon és falvakban léteznek, oh nem! hajtja ezeket a forgó szél, mint a száraz ballangót, a fővárosokba is.

Ugy-e vannak itt is mellék vevesszők? De hagyjuk ezeket, mint a mi kóróinkat; ne is méltassuk további említésre és vegyük inkább a két főpártot vizsgálat alá, melyek feloldhatlan lánczokkal vannak hazájokhoz köve, melyek nemés szívvel, tiszta lélekkel áldozzák mindenöket, drága honukért; de nézetkülönbég itt sem hiányzik. Súlyegyenről, békeszerető egyetér észről sokat tudnék, de csak arról szolandok, mi ügyünkhez tartozandó.

Az egyik párt ugyan is, ment minden mel-

lékérdektől, tiszta emberszeretettől ösztönözve, igazságosan kívánja, hogy az izraelita, ki minden csmi polgári kötelességeit örömmel teljesíti, részesüljön egyszersmii t és pedig feltétlenül annak minden jogaiban. A másík az izraeliták polgárrá figadtítását csak annyiban chajtja, a menyuiben a laza boldogsága szigoruan megkivánja, ennél többet nem ad, de nem is kívánja, sőt nem is szereti, ha többre érdeemesíti magát. Erről azonban nem tehetünk, ez már így van.

De mindennek semmi befolyást ne engedjünk kötelességeink teljesítésére, mi nem vásárlás, hogy csak annyit adjunk, a mennyit kapunk. Mindegyikünk, ki ezen dús földön él, szívvvel lélekkel álljon hazája mellett, a köszönettel ne gondoljon, hiszen nincs kellemesebb öntudat, mint ha érdemeinket ismeretleneknek tudjuk. Mind ezt figyelembe nem vévén, csak azt kell szem előtt tartanunk, hogy az izraelitának kötelessége, hazájának, Istene után híven szolgálni, de hogy hazájának is kötelességében volna, neki ezért hálát szavazni, arról nem szól sem törvényünk, sem történelmünk; minket tehát egyéb nem illet, mint ezen kötelességünket lehetőleg, de nem kénytelenségből teljesíteni. Mit cselekszenek e dologban nemes magyarjaink, arról ők magukkal számoljanak. Egyébiránt biztosíthatom arról, hogy azon fél, mely az izraelitákat csakugyan bizonyos távol-ságban akarja magától tartani, nem gyűlöl-

ség vagy roszelelkűségből akarja ezt, hanem mivel még most sem ismerte őt egészen át.

Jóllehet, hogy igen helytelen, ha némely tekintélyes magyar, kinek hivatása volna, egy jeles népet, mely — miként újabb idők tanusíták — nagyon is haszonvehető, balul ítéli; mert a hiba itt kettős: egy, hogy miért nem ismeri azt még, miután megismerésére annyi alkalmat nyújtott; másrészt, mert attól is tartatnánk, hogy talán bizon szándékosan történt mindez; — akár mely hiba — higgyék el kedves barátaim — nagyon elegendő, a hibázó jellemének fényét homályba borítani, mert miként mondám, hivatása, a hazáját lakó nemzeteket ismerni, jellemöket szenvedélytelenül megítélni; sőt ha ezek ellen egyet szól, háromszor is hibázik. Beszélhet, a meddig kedve telik megmutatta már az izraelita, mennyire szereti hazáját; még ha némely erényben gyengének is találná, nem diplomatikailag választotta az időt, ha azok előszámlálásával épen most bibelődik.

No de hova is jutottam? nem akartam e tárgyról annyit szólni, csak azt akarám mondani, hogy a magyar épen nem roszelelkű. Szenvedett az izraelita, már mindenütt a földgömbön, de hazánkban mindig csak élvezett; ezt elismerni kötelességünk, csak úgy leendünk magyar-izraeliták.

De azért ne taníttassuk gyermekeinket anynyira magyarul, hogy vallásunknak ártson. Oh

nem; szent a haza, még szentebb a vallás. De van az izraelitának annyi képessége, hogy vallásának híj maradhat, míg magyarul is tanulhat, csak a középutat tudja helyesen megválasztani.

Ennek következtében, kedves hittársam, lépjen közelebb B. úrhoz, hogy az egyenetlenség ne férközzék Önök közé. — Önnek B. úr, kinek elméjét csak hazája foglalkodtatja, és ki ennek jóllétében látja az izraelitáét is, áldja meg az ég, dicső nézetét; nincs nemesebb erény a hon-szeretettnél és nincs is nép, mely erre érdeme-sebb volna az izraelitánál.

Mi a hozzájárulandót illeti, azt annál szüktelenebbnek tartom megemlíteni, minthogy az előrebocsátottakban már említettem: t. i. egyensúly, kötelességeink teljesítésében. Ez az, melyre leginkább törekedjünk, hogy izraeliták maradjunk és egyszerű mint magyarokká váljunk.

Ennyi e tárgyat illető véleményemről.

Engedjenek végre néhány szót, nemzetünk jelen állapotáról szólnom. — Ki sebeit rejtegeti, annak felgyógyulása is a bizonytalan jövő rejte-lyei közé tartozik. Valljuk meg tehát magunknak, hogy az utolsó évtizedben, az egyetértés magyar hittársaink között nem oly erős mint ezelőtt. Számptalan község tagjai, nemzetünk le-alacsonyítására szelyleváltak, a nézetkülönbségek napról napra növekednek. Nemde szomu következményektől kell tartanunk, annál

inkább, minthogy mindenki csak nemzetének, csak vallásának gondol építeni, holott ront.

Mily módon mellőzhetjük a nagy bajt, mondva van, és most csak arra kérem Önöket, fontolja meg mindegyik fél, hogy ellenfele is jogában lehet, fogadja el minden párt, legalább részét is, ellenfele elvének.

Erre kérem Önöket és minden hittársainkat, dicső nemzetünk, mennyei vallásunk szent nevében; óvják meg ezen két kincsünket, úgy szólván mindenünket, mert Istenünk és egyetértő buzgóságunkon kívül nincs senki, ki azt megőrzeni.

DE-BALLAGI-GÉZA

